

загальноросійських благодійних товариств, піклування про дітей мобілізованих осіб і забезпечення їх одягом та взуттям, збереження й видача жалування призваних на війну міських службовців їхнім сім'ям, а також додаткова допомога сім'ям для ведення землеробства.

Література:

1. Drozdov V. (2017). The Financial Situation of the Southern Bessarabian Cities during the Initial Period of the First World War (on Materials of the National Archives of the Republic of Moldova). *Journal of Danubian Studies and Research*. Vol. 7. №1. P. 97–108.

2. Arhiva Națională a Republicii Moldova (далі – ANRM) 3756. *Протоколи засідань Измаїльського комунального совета за 1914 год*. 300 р.

3. ANRM. F. 9. Бессарабское губернское по земским и городским делам присутствие. Inv. 1. D. 4196. *Перечень вопросов, подлежащих рассмотрению в заседании Аккерманской городской думы и журналы заседаний (15 января 1914 г. – 12 января 1915 г.)*. 460 р.

4. ANRM. F. 9. Бессарабское губернское по земским и городским делам присутствие. Inv. 1. D. 4409. *Переписка с городскими и земскими управами о представлении сведений о выданных пособий семьям воинам (23 мая – 12 июля 1915 г.)*. 53 р.

5. ANRM. F. 9. Бессарабское губернское по земским и городским делам присутствие. Inv. 1. D. 4275. *Протоколы заседаний Измаїльського комунального совета (19 января – 3 декабря 1915 г.)*. 110 р.

6. ANRM. F. 9. Бессарабское губернское по земским и городским делам присутствие. Inv. 1. D. 4282. *Протоколы заседаний Аккерманской городской думы за 1915 год. Доклады Аккерманской городской управы (17 января 1915 г. – 15 января 1916 г.)*. 369 р.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ БЛАГОДІЙНОСТІ

Олексій Запорожченко

кандидат філософських наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Благодійність є одним з найважливіших втілень духовної культури людства, в першу чергу таких її емоційно-моральних атрибутів, як співчуття, милосердя, відповідальність, турбота про ближнього, любов. Благодійність в її різних формах і такий її поширений прояв, як волонтерство в багатьох сферах життєдіяльності сучасного українського суспільства поступово стає важливим і невід'ємним соціальним інститутом і, навіть, конститується в одну з державних функцій. Так, у 2012 році був прийнятий Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні

організації», який регулює правові засади благодійної діяльності, тобто визначає суб'єктів і об'єктів благодійної діяльності, окреслює права та обов'язки благодійників, надає перелік дій, що можуть вважатися благодійницькими, а також встановлює вимоги до державного регулювання цього виду діяльності. Також цим Законом передбачається, певна відповідальність у сфері благодійної діяльності, що покладається не тільки на суб'єктів актів благодійності, а й на посадових осіб органів самоврядування та виконавчої влади певних адміністративно-територіальних утворень. Згідно з Законом про благодійну діяльність уповноважені українські державні інституції мають здійснювати постійний моніторинг процесу та стану благодійництва в країні [1, с. 4]. Однак, незважаючи на всю очевидну соціальну значимість феномену благодійності, ми бачимо певний недолік в його ґрунтовному теоретичному осмисленні, що пов'язано, в першу чергу, з суперечливим характером даного феномена, який ми і спробуємо коротко розглянути у цій статті.

Практика благодійності, як така, виникла на ранніх етапах розвитку суспільства, ще до появи організованих релігійних і державних структур. Навіть, в інстинктах вищих тварин закладені не тільки егоїзм і прагнення до самозбереження, але, також, і «протосоціальні» інстинкти допомоги іншим особинам і прагнення до своєрідної солідарності та об'єднання, що свідчить про наявність певної біологічної складової в становленні взаємодопомоги як необхідної умови для виживання всього виду серед первісного суспільства. З розвитком соціальної диференціації, соціальних і державних інститутів та розмежуванням різних функцій управління (адміністративної, господарської, правової, політичної, релігійно-культурої тощо) феномен взаємодопомоги поступово закріплюється в соціокультурній практиці і трансформується в інститут благодійності. Особлива роль в цьому процесі належить релігіям (спочатку національним, а згодом і світовим), в яких турбота про хворих, жебраків, сиріт, полегшення становища принижених (тобто, всі традиційні благодійні акції) стали розглядатися як релігійно обов'язкові вчинки і додатково мотивувати формування гуманних цінностей в суспільстві. Практика благодійності була докладно описана ще в священних книгах давніх євреїв (Торі) і зараз виявляється у низці таких заповідей іудаїзму як, наприклад:

- «Не доводити жнива до кінця поля і не піднімати після жнива колоски пшениці, що впали» (Лев. 23:22) (з одного боку, це корисно для розвитку великодушності і щедрості душі, а, з іншого боку, ненав'язливий спосіб матеріальної підтримки малозабезпечених);

- «Залишати неприбраним частину винограду під час збирання врожаю» (Лев. 19:10) (також для матеріальної підтримки і розвитку власної здатності дарування);

- «Засудження скупості при запобіганні бідності в середовищі нащадків Якова» (Лев. 25: 35-36);

Благодійність у сучасному світі: витоки, проблеми, перспективи

- «Допомагати налагодити життя рабу з числа нащадків Якова, що звільняється, за допомогою частини тих дарів якими тебе наділив твій Господь» (Втор. 15: 12-14).

- «Не давати в борг під відсотки бідним і нужденним» (Лев. 25: 35-37).

З появою християнства благодійність стала однією з форм практичного втілення милосердя, що включає не тільки співчутливе ставлення до людей, а й вимогу жертвовності заради іншого. При цьому прояв милосердя по відношенню до іншого розглядається як милосердя во відношенню до самого Бога: «Прийдіть, благословенні Мого Отця, посядьте Царство, уготоване вам від закладин світу. Бо Я голодував був і ви нагодували Мене, прагнув і ви напоїли Мене, мандрівником Я був і Мене прийняли ви.

Був нагий і Мене зодягли ви, слабував і Мене ви відвідали, у в'язниці Я був і прийшли ви до Мене....Поправді кажу вам: що тільки вчинили ви одному з найменших братів Моїх цих, те Мені ви вчинили.» (Євангеліє від Матвія 25: 34-40) Послідовне милосердя, відповідно до християнської традиції, передбачає самовідданість, доброзичливість, розуміння іншої людини, співчуття їй та діяльну участь в її житті. Милосердя досягає моральної повноти, коли втілюється в діях, що спрямовані не тільки на задоволення інтересів іншого, але і на прагненні до духовного вдосконалення. Отже, милосердя має велику цінність як в особистісному, так духовному і соціальному аспектах. Новий Завіт повчав, що добрі справи треба творити таємно – їх не можна виставляти напоказ, не можна пишатися своїм милосердям – воно має бути таємним, таким, щоб «ліва твоя рука не знала, що робить права». Отже, добро повинно бути діяльним і прихованим одночасно. У християнському розумінні благодійність – це, з одного боку, вищий прояв морального обов'язку по відношенню до тих, хто беззахисний, а з іншого – вираз благочестивих помислів, що духовно ріднять і об'єднують тих, хто творить добро, і тих, хто його приймає. Так, католицька і православна церкви внесли помітний вклад у становлення культури благодійності європейців, яка, звісно, як зауважує І. Гребцова мала не лише релігійне підґрунтя: «Довгий час благодійність у всіх європейських країнах існувала як традиція, що продиктована християнським милосердям, яка за формою може бути віднесена до приватної благодійності. Важливим джерелом доброчинності з давніх часів була також народна традиція взаємодопомоги, яка ґрунтувалася не стільки на моральних і релігійних нормах, скільки на досвіді людської спільноти, закріпленому в практичному житті [4, с. 14-15].

З розвитком протестантизму зміст понять милосердя та благодійності дещо трансформується. Протестантизм виступив проти ідеалізації жебрацтва як об'єкта «добрих справ», а також проти чернецтва і монастирів, що традиційно опікувалися жебраками. Головне у благодійності вже полягає не в тому, щоб лише дати людині, яка потребує милостиню, а в тому, щоб морально змінити її, мобілізувати її власні сили на подолання несприятливих обставин. Таким чином, протестантизм

вперше звернув увагу на соціально-реабілітаційні та психотерапевтичні аспекти благодійності та соціального служіння, що стає початком культурної інституалізації благодійності та одним з важливих чинників формування культури особистості Нового часу [3].

Рівень духовно-моральної культури особистості яскраво виявляє себе не тільки в розумінні самого феномена благодійності, але в структурі мотивацій цієї діяльності, у виборі її форм і методів. В умовах домінування приватних і егоїстичних орієнтацій особистості благодіяння може приймати різні форми так званого псевдо-благодіяння. Г. Бутирін виділяє такі його види:

- гедоністично-утилітарний, коли благодійні вчинки чинять лише із власного задоволення і вигоди;
- розумно-егоїстичний, коли саме виконання вимоги суспільної моралі розглядається як засіб задоволення особистого інтересу;
- апробативний, коли метою вчинку є громадська думка саме по собі [2, с. 227].

Соціокультурна практика благодійності породжує і інші проблеми, що не мають однозначного рішення в історії культури і соціальної практики. Наприклад, складно визначити, що повинно бути предметом милосердя - об'єктивне благо іншої людини або її думка про власне благо (її суб'єктивне розуміння власного блага); власна готовність надати благодіяння або бажання іншого прийняти його; яка міра допустимого або прийняттого благодіяння. Особливо актуальною проблема ефективності соціальної допомоги та розподілу благодійних коштів постає в Новий і Новітній час, коли процеси індустріалізації, а потім і модернізації призвели до збільшення числа знедолених і до неможливості забезпечення їм допомоги традиційними методами. Коли благодійність перестала носити переважно приватно-індивідуальний характер (від особи до особи), а її основна соціокультурна практика набула суспільно-організованих форм, нові реалії благодійності породили проблему обґрунтування її економічної доцільності та завдання осмислення її кардинальних соціальних наслідків. Загострилося питання про справедливість і доцільність благодійної діяльності як такої.

Безперечно, що благодійність необхідна нужденним і повинна сприяти тому, щоб їх кількість скорочувалася. Але, з іншого боку, благодійністю провокуються очікування і надії на допомогу, формується стійке звикання до неї. Відзначимо, що подібні міркування ми зустрічаємо і у віровченнях впливових релігій. Так, в іудаїзмі вважається ганебними бездумна і марнотратна роздача коштів, оскільки допомога не повинна стимулювати лінь і неробство. Усі прохання про допомогу необхідно перевіряти, хоча при цьому забороняється докоряти бідняка милостинею. Кращою формою благодійності вважається надання можливості нужденному самому заробити собі на життя. В ісламі також заклики до милосердя (благодійності) поєднуються з рішучою боротьбою проти жебрацтва і утриманства, зі спонуканням прагнення до самозабезпечення, підтримці волі до подолання

труднощів. Отже, саме благодійна діяльність, організована як професійна і широкомасштабна, породжує верстви населення, які не здатні, не вміють і не бажають дбати про себе і приречені на утриманство. Вельми обгрунтованою, в такому випадку, буде позиція, згідно з якою допомога повинна будуватися так, щоб сприяти стимулюванню власної діяльності, а не неробству, тобто зовнішня допомога не повинна замінити необхідність самодопомоги. В даному випадку мова йде про тверезий прагматичний розрахунок: благодійні акції не повинні порушувати рівновагу обміну, знижувати цінність праці і сприяти неробству знедолених.

Саме тому відомий американський підприємець Г. Форд у свій час виступив з переконливою проповіддю про згубну для американської нації орієнтації на вирішення проблем за рахунок благодійних подачок замість виховання «духу самовпевненості», активної життєвої позиції. Він, навіть, був критичний щодо банківських кредитів: «Насправді, за певних обставин гроші є ворогом позитивних змін. Не один підприємець дякував долі, яка загнала його у вузькі рамки й показала, що найкращим капіталом є власні мізки, а не кредити з банку. Позики за певних обставин подібні на випивку, до якої вдається пияк, щоб похмелитися. Це не матиме того ефекту, на який він очікує. Це не дає очікуваного ефекту, натомість ще більше все ускладнює» [5]. Щодо благодійності Г. Форд писав, що, по-перше, в тому, що носить назву «благодійність», дуже мало справжнього співчуття і зацікавленості що йдуть від щирого серця. По-друге, нікому не подобається бути вимушеним отримувати милостиню. Тому благодійність ніколи ще не дозволяла вирішити завдання на скільки-небудь тривалий термін. Г. Форд був переконаний в тому, що філантропія, не дивлячись на благородні мотиви, не виховує необхідної для справи самовпевненості. У добре організованій промисловості завжди знайдуться робочі місця для калік, кривих та сліпих. Запорука процвітання нації - в подоланні страху, пасивності, набутті сили духу [5].

У зв'язку з цим досить помітна орієнтація ліберально-демократичної частини суспільства розглядати благодійність як основну і практично єдину форму соціальної відповідальності видається сумнівною парадигмою розвитку національної економіки та руху до соціального прогресу. У соціально-психологічному аспекті благодійність буде ефективною тоді, коли особистість зможе отримати можливість самореалізації. Звичайно, в суспільстві завжди були і залишаться люди, які з тих чи інших причин не зможуть відмовитися від «соціальних дарів», як з боку держави, так і з боку приватних осіб. Однак привчання значної маси людей до «милостині» знищує мотивацію до самореалізації в активній соціальній діяльності, самовдосконаленні і духовному зростанні. Життєву перспективу втрачає не тільки конкретний індивід, а й суспільство в цілому. У різні періоди історії цю закономірність відзначали і теоретики-мислителі, і практики. Крім того, благодійність зумовлює появу певних груп (наприклад, деякі волонтерські організації), які існують саме за рахунок

організації допомоги бідним, хворим, біженцям тощо. Неявна зацікавленість в збереженні бідності і тих, хто потребує допомоги виявляється складовою частиною їх професійної мотивації. Отже, така благодійність, що вирішує одні поточні завдання, породжує інші, більш серйозні, оскільки ті, хто живуть за рахунок допомоги в будь-якому випадку виявляються приниженими, а почуття залежності породжує роздратування, злість, стає джерелом додаткової соціальної напруги.

Для осіб з високим ступенем прагнення до змін навколишньої дійсності основним мотивом стає реалізація власних здібностей в пізнанні світу і творчості. У зв'язку з цим слід зазначити, що інтерес і прихильність до благодійної діяльності також можна розглядати як прагнення до самовираження і творчості, духовного самовдосконалення, пошуку внутрішньої і зовнішньої гармонії з самим собою і світом. Благодійність безпосередньо пов'язана з такими особистісними категоріями моральної свідомості, як почуття соціальної відповідальності, совість і гідність. Оскільки благодійність як соціальний феномен займає проміжне положення між соціальною роботою і неформальними проявами допомоги і підтримки, вона закономірно несе в собі їхні риси. З огляду на це з поняттям благодійність, на наш погляд, слід співвідносити добровільну безкорисливу цілеспрямовану організовану діяльність юридичних і фізичних осіб по наданню матеріальної, соціальної та іншої допомоги або підтримки певних осіб, груп, організацій. Найважливішими соціокультурними функціями феномена благодійності є, по-перше, соціальна функція, що полягає у сприянні соціальній стабільності за допомогою посилення в суспільстві солідарності, стимулювання освіти, виховання і формування гуманітарних цінностей і почуттів, сприяння співробітництву світської і релігійної громадськості тощо. По-друге, економічна функція, що полягає у забезпеченні гідного існування тих груп громадян, які в силу об'єктивних особливостей і життєвих ситуацій не здатні самостійно подбати про себе. По-третє, соціально-психологічна функція, що полягає у зниженні соціальної напруженості шляхом певного вирівнювання рівня життя і підтримки тих самих знедолених верств населення, які з об'єктивних обставин не можуть адаптуватися до нових умов. В даному сенсі феномен благодійності виявляє істотну актуалізацію і відображає один з найбільш реальних і сучасних способів вирішення нагальних соціальних проблем.

Література:

1. Берестецька О. (2019). Благодійність як інструмент впливу громадян на стан соціуму. *Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції Благодійність у сучасному світі: витоки, проблеми, перспективи*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 82 с.
2. Бутырин Г. (2002). Человек и современный мир. М.: Инфра-М. 458 с.
3. Вебер Макс. (1994). Протестантська етика і дух капіталізму. К.: Основи. 261 с. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbr.htm>

4. Гребцова І. (2019). Становлення благодійного руху в Новоросійському краї: форми і напрямки добродійної діяльності. *Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції Благодійність у сучасному світі: витоки, проблеми, перспективи*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 82 с.

5. Форд Г. (2015) *Моє життя та робота*. К.:Наш Формат. 384 с.
[https://shron1.chtyvo.org.ua/Ford_Henry/Moie_zhyttia_ta_robota.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Ford_Henry/Moie_zhyttia_ta_robota.pdf)

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ «КАРІТАС УКРАЇНИ»

Алла Заруцька

*студентка II курсу факультету соціальних наук
Національний університет «Запорізька політехніка»
Науковий керівник – к.і.н. Балухтіна О.М.*

Головною метою соціальної роботи є сприяння нормалізації умов життя людини, задоволенню її соціальних потреб, узгодженню потреб особи і суспільства. Але державна система соціального захисту в достатній мірі не може надавати послуги вразливим верствам населення. У зв'язку з цим, в світі вже давно створені благодійні організації та фонди, які спрямовують свої сили на боротьбу з певними проблемами та допомогу конкретним людям. В нашій країні вони діють відповідно Закону України від 5 липня 2012 р. «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Благодійна діяльність – це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням набувача благодійної допомоги. Відповідно, благодійна організація – це юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом як основну мету її діяльності [4].

«Карітас» (в перекладі з латинської – «любов і співчуття») – одна з найбільших міжнародних мереж благодійних організацій католицької церкви у світі. Благодійний фонд «Карітас України» неодноразово ставав переможцем національних конкурсів «Благодійник року» та «Благодійна Україна». П'ять років поспіль він є лідером Національного рейтингу благодійників України, а в січні 2019 р., на основі відкритого громадського обговорення отримав Почесну відзнаку ім. Богдана і Варвари Ханенків. Дана публікація присвячена аналізу роботи українських благодійних фондів та напрямків їх діяльності на прикладі благодійної організації Української Греко-Католицької Церкви «Карітас».

Організація заснована Л. Вертманом в 1897 р. у Німеччині. У 20 столітті Папа Павло VI заклав основи міжнародної мережі, яка офіційно діє з 1954 р. як «Карітас Інтернаціоналіс» [3]. З ініціативи відроджених місцевих греко-